

УДК 37.036: 147

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-3-98-107

**CULTURAL LITERACY AS PEDAGOGICAL CATEGORY:
SCIENTIFIC DISCUSSION**

**КУЛЬТУРНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ:
НАУКОВА ДИСКУСІЯ**

Yuriy POLYEZHAYEV,

Candidate of Sciences in Social
Communications, Associate
Professor

yuriy.brikrio@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-9160-6945>

National University "Zaporizhzhya
Polytechnic",

✉ 64 Zhukovskoho Str.,
Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region,
69063

Юрій ПОЛЄЖАЄВ,

кандидат наук із соціальних
комунікацій, доцент

Національний університет
«Запорізька політехніка»,
✉ вул. Жуковського, 64,
Запоріжжя, Запорізька область,
69063

Original manuscript received: October 12, 2020

Revised manuscript accepted: December 09, 2020

ABSTRACT

The article is devoted to the scientific discussion of cultural literacy as a pedagogical category. The work exemplifies the views of scientists on the definition of the phenomenon from the standpoint of philosophy, pedagogics, cultural studies, linguistics and psychology. In the research, the essence of the concepts "culture" and "cultural literacy" is revealed. It is noted that culture is a multifaceted concept; therefore, there are diverse interpretations of its nature, however the touchstone of any culture is its system of values. It is highlighted that a future specialists' professional culture is determined by the quality of training at higher educational institution and the cultural level of individuals affects their career development. It is emphasized that cultural literacy development issues are becoming one of the major problems that ensure the success of communication, including interlanguage one. It is pointed out that cultural literacy is a system of essential knowledge (in all spheres of human activities), necessary for comprehension of the modern world. The historical aspects of the philosophical understanding of culture and cultural literacy are systematized and generalized; some theories and concepts of cultural literacy are analyzed: successful language acquisition requires a profound knowledge of the relevant national culture of communication partners (E. Hirsh); literacy is not acquired naturally – it needs to be learned (C. Kramsch). The article provides comparative analysis of the definitions of "cultural literacy" in contemporary pedagogical framework. On the base of the conducted research there is author's definition is formulated. Cultural literacy is a complex system of knowledge, values and rules that regulate human activities and provide adequate perception and interpretation of information received; it is an effective means of successful intercultural interaction and interlanguage communication that allows navigation in the modern world of continuous dynamic transformations. The necessity of further scientific research in the context of studying the process of cultural literacy formation of in the process of professional training is substantiated.

Key words: cultural literacy, culture, communication, globalization, knowledge, language, values.

Вступ. Глибокі трансформаційні процеси в Україні на початку третього тисячоліття змінили національний вектор вищої освіти, спрямувавши її на модернізацію, зумовлену, зокрема, інтенсивним переходом до інформаційних технологій і поступом України до євроінтеграції. З огляду на це дедалі більше актуалізується проблема формування культурної грамотності студентів у контексті розвитку в них особистісних і професійних рис, утвердження ціннісних орієнтирів з екстраполяцією їх у майбутнє України як рівноправного партнера в межах світового співробітництва в сучасних умовах глобалізації. Формування культурної грамотності майбутніх фахівців відбувається у процесі професійної підготовки. У цьому контексті надзвичайно актуальною є думка С. Сисоевої про те, що роль освіти в суспільстві в сучасних умовах полягає не тільки в трансляції знань і взагалі соціальних результатів від покоління до покоління, але й у тому, щоб готувати людину до виходу з усіляких, насамперед, глобальних криз і катастроф, перебороти котрі можна, використовуючи не застарілі знання, а лише ті, що випереджають час і призводять до нетрадиційних дій. Освіта найвідчутніше реагує на зміни, що відбуваються у світі, найбільшою мірою здатна відобразити й демонструвати якість трансформації сучасності. Освітня система в таких умовах повинна розпізнавати індикатори розвитку суспільства і через освітні індикатори впливати на розвиток процесів, що відбуваються (Сисоева, 2013).

Глобалізація та інформаційна революція, демократизація й становлення ринкових відносин, інтенсифікація суспільних відносин та міждержавних культурних зв'язків спонукають систему освіти готувати культурно грамотну людину до життя в нових історичних умовах. Опрацювання наукових розвідок, дотичних до проблеми культурної грамотності, дає змогу стверджувати, що на цей час вона є малодослідженою і потребує системного підходу до її вивчення, глибокого дослідження й комплексного аналізу.

Теоретико-методологічна та практично-методична значущість і недостатня розробленість зазначеної проблеми визначили **мету статті** – висвітлити наукову дискусію щодо культурної грамотності як педагогічної категорії; розкрити сутність поняття «культура» та «культурна грамотність». *Завдання статті:* систематизувати й узагальнити історичні аспекти філософського розуміння культури та культурної грамотності; проаналізувати окремі теорії та концепції культурної грамотності; порівняти дефініції поняття «культурна грамотність» у сучасних педагогічних дослідженнях; сформулювати авторське визначення педагогічної категорії «культурна грамотність»; обґрунтувати необхідність подальшого наукового пошуку в контексті вивчення процесу формування культурної грамотності в студентів у процесі професійної підготовки.

Методи та методики дослідження. Для реалізації мети використано низку загальнонаукових методів дослідження: описово-

аналітичний метод, систематизація й узагальнення – з метою виявлення стану досліджуваної проблеми та з'ясування сутності ключових понять, пов'язаних з нею; порівняльний аналіз, синтез, зіставлення поглядів учених і різних підходів до розуміння окремих аспектів педагогічної категорії «культурна грамотність» – для демонстрації наукової дискусії щодо порушеного питання.

Результати та дискусії. Вища освіта сьогодні повинна формувати потужне підґрунтя не лише професійної, але і громадянської, культурної, особистісної самоідентифікації майбутнього фахівця. Для розбудови та розвитку громадянського суспільства, безперечно, необхідно є модернізація системи освіти в Україні, особливо з огляду на сучасні глобалізаційні процеси, що повинна спрямовуватися на розвиток фундаментальної науки, українських та світових культурних цінностей, орієнтації на ідеали демократії та гуманізму тощо.

Як зауважує В. Гриньова, «вичерпати всі аспекти культури практично неможливо, жоден із існуючих підходів не може претендувати на формулювання її вичерпної дефініції. Але слід зазначити, що багато з визначень не виключають, а доповнюють одне одного» (Гриньова, 1998: 9).

У площині культурологічних досліджень, наукових розвідок філософії, педагогіки, лінгвістики, соціології тощо, культура тлумачиться по-різному, наприклад: як «форма одночасного буття і спілкування різних людей – минулих, теперішніх і майбутніх культур, форма діалогу та взаємопородження цих культур, кожна з яких є культура» (Біблер, 1989: 288); сукупність практичних матеріальних та духовних надбань суспільства, що відображають досягнення, рівень розвитку людей та суспільства, охоплюють систему виховання, освіти, творчості та забезпечують функціонування цих систем (Гончаренко, 2011) тощо.

Загальна культура особистості «визначається сформованістю, стійкістю основних планів ставлення до світу, до себе й характером їхньої виразності в поведінці... Вона передбачає внутрішню культуру (такт, достоїнство, повагу до іншого, відповідальність, саморегулювання)» (Зимня, 1999: 18).

Культура – це «сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних рис суспільства, що охоплює не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірування» (Корінний, 2003: 171); «сукупність знань, мистецтва, моралі, права, звичаїв та інших цінностей» (Тайлор, 1989: 124); процес колективного програмування розуму, за допомогою якого можна відрізнити членів однієї групи від іншої. Головним складником цього процесу є система цінностей – так званий «скелет» культури (Hofstede, 1993); система ідей, цінностей та концептів і відповідних їм моделей досвіду та взаємодії (Кожемякін, 2009) тощо.

Як відомо, вирізняють культуру матеріальну й духовну: матеріальна – охоплює матеріальну діяльність людини та її результати; духовна – сферу духовного виробництва (сукупність форм суспільної свідомості, способів створення та використання духовних цінностей,

форм комунікації людей). «Міра розвитку духовної культури суспільства визначається мірою розвитку сутнісних цінностей людини, багатогранністю та багатоваріантністю форм самореалізації її духовного потенціалу, індивідуального самоутвердження» (Варій, 2007: 9).

У процесі розвитку педагогічної думки, як і в ході історичного поступу суспільства національний рівень культури та рівень культури окремої особистості змінювалися в часі, у конкретних видах і сферах соціальної практики, значною мірою залежали від способу життя і характеру професійної діяльності людини. Проте «їхній реальний взаємозв'язок – це постійно діючий фактор розвитку особистості, який багато в чому визначається якістю підготовки у вищій школі» (Крилова, 1990: 7).

Характерними ознаками культури є: здатність адаптуватися до постійних суспільних змін і водночас самовідновлюватися, саморозвиватися, вдосконалюватися, породжуючи нові форми, образи тощо; динамічність і стадійність розвитку культури.

У кожної культури є свої, особливі маркери (соціокультурні, індивідуально-фізіологічні; маркери зовнішньої і внутрішньої культури тощо), які можуть об'єднуватися кодами (вербальним і невербальним). Серед функцій культура виокремлюють низку функцій, основною серед яких вважається збереження соціального досвіду певної лінгвокультурної спільності. Крім того за допомогою культури: а) розвивається суспільство; б) визначаються ключові орієнтири для всіх сфер діяльності людини; в) встановлюються і транслиуються норми людського життя, спілкування, поведінки тощо.

На нашу думку, поняття «культура» передбачає широкий спектр знань національних характерних рис і традицій усного і писемного спілкування, систему ціннісних орієнтирів, установлених у суспільстві норм поведінки, способу життя. Оскільки мова є своєрідним продуктом культури нації, то мовленнєва культура є відображенням культури спілкування соціуму, невід'ємним складником культурного досвіду народу.

Оскільки предметом дослідження цієї наукової розвідки стала культурна грамотність, то доцільно розглянути дефініцію поняття «грамотність». Загалом, грамотність є комплексним педагогічним феноменом, що охоплює водночас і процес набуття базових когнітивних умінь, і шляхи їхнього застосування, що сприяє соціально-економічному прогресу, розвитку самосвідомості людей та критичного осмислення ними дійсності як запоруки для особистісних і соціокультурних змін (Earley, 2003: 147).

Проблема культурної грамотності сучасника виступає сьогодні однією з найважливіших проблем, що забезпечують успішність комунікації, в тому числі – міжмовної. Культурна грамотність допомагає людям бути максимально культурними в різних ситуаціях, особливо це стосується молоді, яка активно входить у доросле життя.

Поняття «культурна грамотність» започаткував американський культуролог, засновник теорії культурної грамотності Е. Гірш,

визначаючи його як змінний обсяг інформації, що є корисним для культури і який необхідно зберегти (Hirsh, 1988); як систему базових знань (у всіх сферах людської діяльності), необхідну людині для того, щоб орієнтуватися в сучасному світі (Hirsh, Kett, Trefil, 2002: 83).

Теорія культурної грамотності Е. Гірша передбачає мету – формування необхідних навичок і знань носіїв англійської мови для адекватної комунікації з носіями інших мов і культур. На думку вченого, для успішного володіння мовою необхідне глибоке знання різних культурних символів відповідної національної культури, необхідним культурним мінімумом знань своїх партнерів по комунікації. Дослідник зауважує, що культурна грамотність знаходиться на рівні вищому, ніж повсякденний рівень знань, яким володіє кожна людина, і нижчому, ніж експертний рівень фахівців з різних галузей. Культурна грамотність ґрунтується на конкретних універсальних знаннях, пов'язаних з умінням людини діяти в контексті культури, що допомагають формувати єдиний комунікативний простір цієї культури і які повинні опанувати всі члени певної спільноти задля того, щоби зберегти їх та передати наступним поколінням (Hirsh, 1988).

Культурна грамотність є найбільш динамічним компонентом міжкультурної компетенції, що вимагає постійного поповнення поточного культурної інформації. А компетенція, в свою чергу, не може існувати без комунікації. Е. Гірш виокремив різні рівні міжкультурної компетенції залежно від ролі, яку він відіграє в окремо взятій ситуації спілкування: 1) рівень, необхідний для виживання; 2) рівень, достатній для входження в чужу культуру; 3) рівень, що забезпечує повноцінне існування в новій культурі – її «привласнення»; 4) рівень, що дозволяє в повній мірі реалізувати ідентичність мовної особистості (Hirsh, Kett, Trefil, 2002).

Наукова новизна теорії Е. Гірша полягає в тому, що справжня грамотність залежить від знання особливої інформації, універсально розділяється всіма членами цієї спільноти. Культурна грамотність, на відміну від експертних знань, повинна бути властива всім членам спільноти і її як корисну необхідно зберегти.

Культурна грамотність, на думку О. Ансимової, набуває особливого значення при її розгляді в аспекті спілкування представників різних культур, де учасники комунікативного акту не володіють спільним для них культурним кодом, що значною мірою ускладнює, а часто й перешкоджає комунікації, знижуючи цим ефективність функціонування індивіда в чужій для нього культурі (Ансімова, 2010: 66). Дослідниця називає культурну грамотність ключем до культурного коду, що запобігає культурній фрагментації при вивченні іноземної мови та сприяє розумінню її культури.

Як зазначає українська вчена С. Федоренко, «культурна грамотність є певною мірою загальним культурним кодом, втрата якого загрожує культурним та інтелектуальним розривом поколінь. Вона також зумовлена ступенем приналежності до певних культурних фонових знань» (Федоренко, 2014: 100).

Нам імпонує висловлювання О. Ужової: «необхідно пам'ятати, що

культурна грамотність це не знання поточних подій, хоча з її допомогою можна зрозуміти ці події більш глибоко. Щоб стати складовою культурної грамотності якась інформації повинна володіти стійкою значущістю» (Ужова, 2006: 64).

Слід звернути увагу на те, що погляди сучасних учених зводяться до трьох рівнів культурної грамотності: 1) основні природничо-наукові поняття, інтернаціональні поняття зі світової історії та культури; 2) історична пам'ять народу (етнокультура, фольклор, топоніміка, видатні історичні особи, літературні герої, їхні фрази тощо); 3) відомі носіям певної мови знання з новітньої історії своєї країни.

Одним із вимірів суспільної культури є соціальне розуміння спілкування (Кондрашов, 2008: 422).

На думку К. Крамш, як культурна, так і мовна грамотність, оскільки вона не набувається природно, потребує формування і розвитку. Когнітивні навички, які переходять в силу вміння читати і писати, були зумовлені не письмовою мовою як такою, а використанням мови у процесі спілкування (Kramsch, 1998: 56).

Не може бути мова відокремленою від культури, і саме за допомогою мови ми конструємо й деконструємо нашу культуру, дізнаючись, хто ми та які ми (Lull, 2000: 139).

Зарубіжні дослідники ключем до серця культури вважають мову, пояснюючи це зв'язком мови й культури, оскільки мова спроможна зберігати національну чи культурну ідентичність. Мова є важливою в етнічних та націоналістичних настроях через її потужну й видиму символіку; вона стає основним символом або місце збору (Samovar, Porter, 2001: 139).

Необхідною умовою ефективної міжкультурної комунікації є достатній рівень культурної грамотності, який передбачає розуміння фонових знань, ціннісних установок, психологічної та соціальної ідентичності, характерних для певної культури (Еранцева, 2012: 40).

Як наголошують учені, нерозвинений лексикон, зумовлений низьким рівнем культурної грамотності, може стати причиною комунікативних невдач в процесі спілкування і має найглибші негативні наслідки при отриманні освіти (Козирев, Черняк, 2007) – тому в сучасних умовах глобалізації формування культурної грамотності студентів шляхом збагачення їхнього словникового запасу набуває все більшої актуальності, адже культурно грамотних людей вирізняє те, що вони в змозі досягнути основну сутність та загальний стан речей (Smith, 1994: 16).

Привертає увагу факт, що в контексті культурної грамотності дослідники наголошують на тому, що неможливо зрозуміти культуру без знання мови, але відповідне використання мови також буде залежати від рівня культурних знань, що свідчить про їхній тісний взаємозв'язок. Мова є основним маркером для багатьох місцевих груп у всьому світі, й слід зауважити, що в історії були такі періоди, коли мові присвоювали роль маркера етнічної ідентичності (Haarmann, 1999: 64), що безпосередньо пов'язано з культурою.

Мова закріплює за словами значення, які відповідають певному способу суспільного життя, національному досвіду, історичній пам'яті, сфері діяльності людей, їхній ментальності тощо.

Спричинені тенденціями суспільного розвитку трансформації, що наразі відбуваються в освіті, вимагають «формування у студентів уміння якомога ефективніше й повніше застосовувати набуті знання в майбутній фаховій діяльності, вирішувати професійні проблеми, використовуючи секрети співробітництва й майстерності діалогічного спілкування. Адже на сучасному ринку праці конкурентоспроможним й успішним може бути лише фахівець з високими рівнями знань і культури» (Diachenko, 2017: 29).

Тому наразі такою важливою бачиться проблема культурної грамотності сучасної студентської молоді, якій доводиться розпочинати свою професійну діяльність в умовах не лише суцільної інформатизації, але й інтернаціоналізації, глобальних трансформацій світового масштабу.

Висновки. Таким чином, на основі порівняльного аналізу дефініції поняття «культурна грамотність» у педагогічних дослідженнях та наукових розвідках з лінгвістики сформульовано авторське визначення педагогічної категорії «культурна грамотність»: це – комплексна система знань, цінностей і регулятивів людської діяльності, що забезпечує адекватне сприйняття й розуміння отриманої інформації; виступає засобом ефективного міжкультурної взаємодії та міжмовної комунікації; дає змогу орієнтуватися в сучасному світі безперервних динамічних трансформацій і перебувати в гармонії з ним; впливає на життя й кар'єру особистості в умовах глобалізації.

Перспективою подальших наукових пошуків може стати обґрунтування теоретико-методичних засад формування культурної грамотності студентів у процесі професійної підготовки; визначення організаційно-педагогічних умов цього процесу; апробація його методичного забезпечення; розробка діагностичного інструментарію моніторингу сформованості культурної грамотності в майбутніх фахівців.

Література

Ансимова О. К. «Культурна грамотність» как ключ к пониманию культуры изучаемого языка: лингводидактический аспект. *Lingua mobilis*. №3 (22). 2010. С. 65–71.

Библер В. С. Культура. Диалог культур: Опыт определения. *Вопросы философии*. 1989. № 6. С. 29–34.

Варій М. Й. Основи психології і педагогіки : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ, 2007. 375 с.

Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доп. і випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). Харків : Основа, 1998. 300 с.

Еранцева М. А. Словарь культурной грамотности Хирша как отражение этнокультурной картины мира. *Гуманитарные исследования*. 2012. № 4 (44), С. 39–45.

Зимняя И. А., Боденко Б. Н., Кривченко Т. А., Морозова Н. А. Общая культура человека в системе требований государственного образовательного стандарта. Москва, 1999. 67 с.

Кожемакин Е. А. Концептуально-методологическое обоснование

дискурсивної форми быття культури : автореф. дис. ... д-ра філософських наук : 24.00.01. Белгород, 2009. 40 с.

Козырев В. А., Черняк В. Д. Речевой портрет современного студента: культурная грамотность. *Вестник Герценовского университета*. 2007. № 9. С. 21–25.

Кондрашов В. А. Новейший философский словарь / под общ. ред. А. П. Яременко. Изд. 3-е. Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. 668 с.

Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ : Україна, 2003. 384 с.

Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста. Москва : Высшая школа, 1990. 142 с.

Сисоєва С. О. Освіта як відображення сутності та соціально-економічного розвитку суспільства / Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія: хрестоматія. Київ : «Едельвейс». 2013. С. 36–41.

Тайлор Е. Б. Первобытная культура : пер. с англ. Москва, 1989. 458 с.

Ужова О. А. Лингвострановедение, концепция «культурной грамотности» и словарь. *Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2006. № 1. С. 59–66.

Федоренко С. Грамотність як комплексний педагогічний феномен у вищій освіті США. *Вища освіта України*, 2014. №3. С. 97–102.

Diachenko, M. (2017). Cultura of the professional communication of future foreign medical professionals in the context of the formation of foreign language communicative competence, *Innovative solutions in modern science*, Dubai, 7(16), 27–42.

Earley, P. (2003). Cultural Intelligence. Individual Interactions Across Cultures. Soon Ang. Palo Alto, CA : Stanford.

Haarmann, H. (1999). History. In J. A. Fishman (Ed.), *Handbook of language & ethnic identity* (pp. 60–76). New York : Oxford University Press

Hanusch, F. (2008) The impact of cultural dimensions on language use in quality newspapers. (pp. 51–78). *Estudos em Comunicacao*, 3.

Hirsch, E. (1988). Cultural literacy. What every American needs know. New York.

Hirsh, E., Kett, J., Trefil, J. (2002). The New Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know. Boston – New York : Houghton Mifflin.

Hofstede, G. (1993). Cultural constraints in management theories. *Academy of Management Executive*. (pp. 81–93). February.

Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Widdowson. Oxford : Oxford University Press.

Kramsch, C. (2004). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford : Oxford University Press.

Lull, J. (2000). *Media, communication, culture: A global approach* (2nd ed. ed.). Cambridge : Polity Press.

Samovar, L. A., & Porter, R. E. (2001). *Communication between cultures* (4th ed. ed.). Stamford, Connecticut : Wadsworth / Thomson Learning.

Smith, R. A. (1994). *General Knowledge and Arts Education: An Interpretation of E. D. Hirsch's Cultural Literacy*. University of Illinois Press.

References

Ansimova, O. (2010). «Kul'turnaa gramotnost'» kak ključ k ponimaniju kul'tury izučaemogo jazyka: lingvodidaktičeskij aspekt ["Cultural literacy" as a key to understanding the culture of the target language: linguodidactic aspect], *Lingua mobilis*, 3 (22), 2010, 65–71 [in Russian].

Bibler, V. (1989). *Kul'tura. Dialog kul'tur: Opyt opredelenija* [Culture. Dialogue

of Cultures: An Experience of Determination], *Voprosy filosofii – Philosophy questions*, 6, 29–34 [in Russian].

Varii, M. (2007). *Osnovy psichologii i pedahohiky : navchalnyi posibnyk dlia stud. vyshch. navch. Zakladiv [Fundamentals of psychology and pedagogy: a textbook for students. higher textbook institutions]*, Kyiv [in Ukrainian].

Honcharenko, S. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk. 2-he vyd., dop. i vypr [Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk]*, Rivne : Volynski oberehy [in Ukrainian].

Hrynova, V. (1998). *Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia (teoretychni ta metodychni aspekty) [Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia (teoretychni ta metodychni aspekty)]*, Kharkiv : Osnova [in Ukrainian].

Eranceva, M. (2012). *Slovar' kul'turnoj gramotnosti Hirsha kak otrazhenie jetnokul'turnoj kartiny mira [Hirsch's Dictionary of Cultural Literacy as a Reflection of the Ethnocultural Picture of the World]*, *Gumanitarnye issledovanija – Humanities research*, 4(44), 39–45 [in Russian].

Zimnjaja, I., Bodenko, B., Krivchenko, T., Morozova, N. (1999). *Obshhaja kul'tura cheloveka v sisteme trebovanij gosudarstvennogo obrazovatel'nogo standarta [General human culture in the system of requirements of the state educational standard]*, Moskva [in Russian].

Kozhemjakin, E. (2009). *Konceptual'no-metodologicheskoe obosnovanie diskursnoj formy bytija kul'tury : avtoref. dis. ... d-ra filosofskih nauk [Conceptual and methodological substantiation of the discourse form of cultural existence: author's ref. dis. ... Dr. of Philosophical Sciences]* : 24.00.01. Belgorod, 2009 [in Russian].

Kozyrev, V., Chernjak, V. (2007). *Rechevoj portret sovremennogo studenta: kul'turnaja gramotnost' [Speech portrait of a modern student: cultural literacy]*, *Vestnik Gercenovskogo universiteta – Bulletin of Herzen University*, 9, 21–25 [in Russian].

Kondrashov, V. (2008). *Novejsij filosofskij slovar' / pod obshh. red. A. P. Jareshhenko. Izd. 3-e. [Novejsij filosofskij slovar' / pod obshh. red. A. P. Jareshhenko. Ed. 3rd]*, Rostov-na-Donu : Feniks [in Russian].

Korinnyi, M. Shevchenko, V. (2003). *Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury [A short encyclopedic dictionary of culture]*, Kyiv [in Ukrainian].

Krylova, N. (1990). *Formirovanie kul'tury budushhego specialist [Formation of the culture of the future specialist]*, Moskva : Vysshaja shkola [in Russian].

Sysoieva, S., Ohneviuk, V. (2013). *Osvita yak vidobrazhennia sutnosti ta sotsialno-ekonomichnogo rozvytku suspilstva [Education as a reflection of the essence and socio-economic development of society]*, (pp. 36–41). In *Ognevyuk V.O., Sysoeva S. O. Osvitology: textbook*, Kyiv : «Edelveis» [in Ukrainian].

Tajlor, E. (1989). *Pervobytnaja kul'tura : per. s ang. [Primitive culture : translation from English]*, Moskva [in Russian].

Uzhova, O. (2006). *Lingvostranovedenie, koncepcija «kul'turnoj gramotnosti» i slovar' [Linguistic and regional studies, the concept of "cultural literacy" and vocabulary]*, *Vestnik VGU. Serija: Lingvistika i mezhekul'turnaja komunikacija – VSU Bulletin. Series: Linguistics and Intercultural Communication*, 1, 59–66 [in Russian].

Fedorenko, S. (2014). *Hramotnist yak kompleksnyi pedahohichnyi fenomen u vyshchii osviti SSHa [Literacy as a complex pedagogical phenomenon in US higher education.]*, *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education in Ukraine*, 3, 97–102 [in Ukrainian].

Diachenko, M. (2017). *Cultura of the professional communication of future foreign medical professionals in the context of the formation of foreign language communicative competence. Innovative solutions in modern science*. Dubai, 7(16), 27–42.

Earley, P. (2003). *Cultural Intelligence. Individual Interactions Across Cultures*. Soon Ang. Palo Alto, CA : Stanford.

- Haarmann, H. (1999). History. In J. A. Fishman (Ed.), Handbook of language & ethnic identity (pp. 60–76). New York : Oxford University Press
- Hanusch, F. (2008) The impact of cultural dimensions on language use in quality newspapers. (pp. 51–78). Estudos em Comunicacao, 3.
- Hirsch, E. (1988). Cultural literacy. What every American needs know. New York.
- Hirsh, E., Kett, J., Trefil, J. (2002). The New Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know. Boston – New York : Houghton Mifflin.
- Hofstede, G. (1993). Cultural constraints in management theories. *Academy of Management Executive*. (pp. 81–93). February.
- Kramsch, C. (1998). Language and Culture. Widdowson. Oxford : Oxford University Press.
- Kramsch, C. (2004). Context and Culture in Language Teaching. Oxford : Oxford University Press.
- Lull, J. (2000). Media, communication, culture: A global approach (2nd ed. ed.). Cambridge : Polity Press.
- Samovar, L. A., & Porter, R. E. (2001). Communication between cultures (4th ed. ed.). Stamford, Connecticut : Wadsworth / Thomson Learning.
- Smith, R. A. (1994). General Knowledge and Arts Education: An Interpretation of E. D. Hirsch's Cultural Literacy. University of Illinois Press.

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено наукову дискусію щодо культурної грамотності як педагогічної категорії, наведено погляди вчених на дефініцію цього феномена з позицій філософії, педагогіки, культурології, лінгвістики, психології. Розкрито сутність понять «культура» та «культурна грамотність». Зазначено, що культура є багатоаспектним поняттям, чим пояснюється різноплановість його тлумачень, але в основі культури – завжди система цінностей. Підкреслюється, що професійна культура майбутнього фахівця визначається якістю підготовки у вищій школі, а рівень культури особистості впливає на її кар'єру та життя. Акцентується на тому, що проблема культурної грамотності стає сьогодні однією з найважливіших проблем, які забезпечують успішність комунікації, в тому числі – міжмовної. Вказується на те, що культурна грамотність є системою базових знань (у всіх сферах людської діяльності), необхідною людині для того, щоб орієнтуватися в сучасному світі. Систематизовано й узагальнено історичні аспекти філософського розуміння культури та культурної грамотності; проаналізовано окремі теорії та концепції культурної грамотності: для успішного володіння мовою необхідне глибоке знання відповідної національної культури партнерів по комунікації (E. Hirsch); грамотність не набувається природно – їй необхідно навчатися (С. Kramsch). Здійснено порівняльний аналіз дефініцій поняття «культурна грамотність» у сучасних педагогічних дослідженнях, на основі якого сформульовано авторське визначення педагогічної категорії «культурна грамотність»: це – комплексна система знань, цінностей і регуляторів людської діяльності, що забезпечує адекватне сприйняття й розуміння отриманої інформації; виступає засобом ефективною міжкультурною взаємодії та міжмовною комунікації; дає змогу орієнтуватися в сучасному світі безперервних динамічних трансформацій і перебувати в гармонії з ним; впливає на життя й кар'єру особистості в умовах глобалізації. Обґрунтовано необхідність подальшого наукового пошуку в контексті вивчення процесу формування культурної грамотності в майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: глобалізація, знання, комунікація, культура, культурна грамотність, мова, цінності.